

УДК 621.039

В. М. Куц

*ДП “Державний науково-інженерний центр систем контролю та аварійного реагування” (ДП “ДНІЦ СКАР”)
Міненерговугілля України, м. Київ*

ПЕРСПЕКТИВИ ГАЛУЗЕВОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ У ЯДЕРНІЙ ЕНЕРГЕТИЦІ ТА АТОМНО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Аналізуються нормативні документи ядерно-промислового комплексу, які належать Міністерству енергетики та вугільної промисловості України. Обговорюються перспективи робіт із галузевої стандартизації.

Ключові слова: нормативний документ, стандарт, ядерно-промисловий комплекс.

Галузева стандартизація — може бути досить містким поняттям, але звісно це, у першу чергу, сукупність чинних нормативних документів відповідного рівня затвердження. У цій статті мова йде про нормативні документи, які були затверджені Міненерговугілля України та установами, правонаступником яких сьогодні виступає Міненерговугілля (Мінпаливенерго України, Міненерго України, Держкоматом України тощо) та які відносяться до компетенції управління з питань ядерної енергетики та атомно-промислового комплексу. Тут не розглядаються нормативно-правові акти — документи Міністерства задля здійснення регуляторної діяльності. Темою цієї статті є нормативні документи різних видів (стандарти, положення, методики тощо) суто технічної направленості, так звані “галузеві стандарти”.

ДП “ДНІЦ СКАР” за дорученнями Міністерства з 1999 року і по цей час веде фонд нормативних документів ядерно-промислового комплексу України, здійснює їх реєстрацію та експертизу проектів нормативних документів перед затвердженням.

Галузеві нормативні документи, які залишились у спадок від Радянського Союзу. За часів Радянського Союзу центральні органи виконавчої влади безпосередньо керували економікою країни і атомна енергетика та атомна промисловість не були виключенням. Стандартам та іншим нормативним документам всіх рівнів, як інструменту технічної політики, приділялась велика увага. Значна кількість нормативних документів технічної направленості затверджувалася саме міністерствами. У грудні 1991 року після розпаду Радянського Союзу українські підприємства атомної енергетики були об’єднані у концерн “Укратоменергопром”, який у січні 1993 було реорганізовано у Державний комітет України з використання ядерної енергії — Держкоматом України. Фонд технічних нормативних документів галузевого рівня затвердження, який дістався у спадок від Радянського Союзу, налічував у той час понад 2000 документів. Звісно, що легітимність цих документів постійно ставилася під сумнів.

Держстандарт України у 1998 році в своєму листі надав роз’яснення, що документи, затверджені органами державної виконавчої влади колишнього СРСР, можуть використовуватись, як інформаційні, у частині, що не суперечить законодавству України. В разі потреби в них, на заміну документам колишнього СРСР повинні бути розроблені документи України.

Постановою Кабінету міністрів України від 3 січня 2002 р. № 2 “Про порядок та терміни дії галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР” було впорядковано застосування в Україні галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР. У цій Постанові були визначені умови продовження терміну дії документів колишнього СРСР та встановлений кінцевий термін їх використання — 5 років з дня набрання чинності цією Постановою. Органам центральної виконавчої влади пропонувалось закріпити за собою галузеві стандарти та інші прирівняні до них нормативні документи колишнього СРСР, склавши та затвердивши переліки документів, які і надалі будуть використовуватися в їх діяльності. За 5 років треба було розробити їм на заміну документи України.

Міненерго України у встановленому порядку затвердило та надало у Держстандарт передбачені цією Постановою переліки документів колишнього СРСР, термін дії яких продовжувався. Було складено два окремі переліки для ядерної енергетики і атомної промисловості, які налічували приблизно по 700 документів у кожному. Але документи України на заміну цих документів СРСР так і не були розроблені, оскільки не було виділене фінансування робіт. Схожа ситуація склалася і в інших галузях економіки. Крапку в цій історії поставила Постанова КМУ від 20.08.2005 № 788, згідно якої Постанова КМУ від 3 січня 2002 р. № 2 втратила чинність.

Звісно, за час, що пройшов, більшість навіть технічних положень цих нормативних документів СРСР вже застарілі. Але питання щодо їх чинності

виникають і досі. Наприклад, ще у 2014 році до ДП “ДНІЦ СКАР” був переданий для надання інформації по суті питання лист ДП “НАЕК “Енергоатом”. У цьому листі ДП “НАЕК “Енергоатом”, де постійно ведеться робота з актуалізації свого власного переліку нормативних документів експлуатуючої організації, звертався у Міненерговугілля за роз’ясненнями щодо чинності окремих технічних галузевих нормативних документів колишнього СРСР.

Українські нормативні документи ядерно-промислового комплексу. У складі Держкоматому і Міненерго діяла галузева служба стандартизації, були призначені головні і базові організації зі стандартизації за окремими напрямками діяльності і почалося активне розроблення та затвердження галузевих нормативних документів. Для позначення цих документів Держспоживстандарт України погодив використання коду 95, який за часів СРСР належав Міністерству середнього машинобудування. Документи мали позначення: ГНД 95, КНД 95. За видами документів це були переважно положення різних служб, методики виконання та номенклатури показників окремих технологічних процесів, стандарти на продукцію, що застосовувалася у виробничій діяльності.

Проте з роками кількість нормативних документів, що затверджувалися Міністерством, почала постійно скорочуватися. Це було відображення процесу повної передачі функцій господарювання від Міністерства до суб’єктів підприємницької діяльності (ДП “НАЕК “Енергоатом” та ДК “Ядерне паливо”). Тобто замість галузевих стандартів почали переважно розробляти стандарти підприємств. Виключення робилося у тих випадках, коли стандарти потребували погодження з іншими міністерствами.

Остання реорганізація у сфері галузевої стандартизації була проведена Мінпаливенерго України у 2006 році. Були затверджені нові стандарти з порядку розроблення та затвердження стандартів Мінпаливенерго:

СОУ-Н МПЕ 001:2006 Правила розроблення нормативних документів;

СОУ-Н МПЕ 002:2006 Правила побудови, викладення, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів;

СОУ-Н МПЕ 003:2006 Правила затвердження, реєстрації та підготовки до видання нормативних документів.

ДП “ДНІЦ СКАР” наказом Мінпаливенерго від 27.12.2006 № 531 “Про призначення головних та базових організацій із стандартизації в ядерно-промислового комплексу” у черговий раз було призначене організацією з експертизи, реєстрації та ведення фонду нормативних документів ядерно-промислового комплексу.

Суттєво змінив ситуацію у галузевій стандартизації новий Закон України “Про стандартизацію” від 05.06.2014 р. № 1315-VII, який набув чинності з 01.01.2015. Згідно пункту 3 “Прикінцевих і перехідних положень” цього Закону галузеві нормативні документи “застосовуються до їх заміни на технічні регламенти, національні стандарти, кодекси усталеної практики чи скасування в Україні, але не більш як 15 років з дня набрання чинності цим Законом”. Подальше розроблення нових галузевих стандартів Законом не передбачається. Протягом 15 років з дня набрання чинності цим Законом центральні органи виконавчої влади мають право у відповідних сферах діяльності та в межах своїх повноважень здійснювати діяльність із галузевої стандартизації, крім розроблення і затвердження нових галузевих нормативних документів.

На виконання цього закону Міненерговугілля визнало такими, що втратили чинність, власні стандарти з порядку розроблення нормативних документів:

СОУ-Н МПЕ 001:2006, СОУ-Н МПЕ 002:2006, СОУ-Н МПЕ 003:2006.

З 01.01.2015 не було затверджено жодного нового галузевого нормативного документа у ядерно-промислового комплексу.

Проте, наказом Міненерговугілля від 20.05.2015 № 305 “Про організацію робіт зі стандартизації у паливно-енергетичному комплексі” були призначені головні організації зі стандартизації за напрямками діяльності. ДП “ДНІЦ СКАР” знову призначене головною організацією зі стандартизації у ядерній енергетиці. Державне підприємство “Український науково-дослідний та проектно-вишукувальний інститут промислової технології” (м. Жовті води) призначене головною організацією зі стандартизації у атомно-промислового комплексу. Цей наказ має свідчити про намір Міністерства продовжувати діяльність з галузевої стандартизації. Подив у цьому наказі викликає суттєве нововведення — розширення сфери діяльності головних організацій зі стандартизації на нормативні документи (стандарти), які належать підприємствам і організаціям галузі. Це абсолютно новий підхід до стандартизації, бо досі та сама установа або організація, яка затверджувала стандарт, і далі несла відповідальність за його перевірку і перегляд, актуальність покажчику своїх чинних нормативних документів.

Станом на жовтень 2015 року у фонді нормативних документів ядерно-промислового комплексу налічується 141 чинний нормативний документ (документи галузевого рівня затвердження без обмеження терміну дії та щодо яких відсутні накази про скасування). Сюди не входять нормативно-правові акти і, також, нормативні документи

із загальної електроенергетики, фізичного захисту, охорони праці і пожежної безпеки, які відносяться до компетенції відповідних управлінь Міненерговугілля України.

Висновки

По-перше, назріла необхідність критичного аналізу і перегляду фонду нормативних документів ядерно-промислового комплексу. Відповідно до нового Закону України “Про стандартизацію” галузеві нормативні документи повинні бути замінені на національні стандарти або стандарти підприємств, чи скасовані. ДП “ДНІЦ СКАР” пропонує виконати перевірку чинних нормативних документів з висновками по кожному документу, розсилку матеріалів до зацікавлених організацій галузі і обробку відгуків. Направлені матеріали можуть бути винесені на колегіальне обговорення, наприклад, на засідання секції Науко-технічної ради Міненерговугілля, на якому будуть прийняті рішення по кожному чинному нормативному документу ядерно-промислового комплексу. В подальшому ці рішення можуть бути затверджені наказом Міненерговугілля. Пропозиція ДП “ДНІЦ СКАР”, щодо такої роботи, направлена до плану науково-технічних робіт Міненерговугілля на 2015 рік.

По-друге, у світлі нового Закону України “Про

стандартизацію” майбутнє галузевої стандартизації виглядає досить туманним. За 15 років не повинно залишитись галузевих нормативних документів. Ця норма закону безперечно свідчить про курс на ліквідацію галузевої стандартизації. Але питання щодо робіт у перехідний період залишилось відкритим. На протязі цих 15 років центральні органи виконавчої влади мають самі визначитися з роботами по стандартизації у своїх сферах діяльності і в межах своїх повноважень. Тож залишається чекати, поки Міненерговугілля сформує більш детальне бачення робіт із стандартизації в галузі. Причому слід зазначити, що у цій статті розглядалася тільки порівняно невелика частина з усіх галузевих нормативних документів. Навіть у ядерно-промисловому комплексі, крім розглянутих у цій статті документів, ще застосовуються нормативні документи із загальної електроенергетики, фізичного захисту, охорони праці і пожежної безпеки. А ще є тепла генерація, відновлювальна енергетика, гідроелектроенергетика, нафтогазовий комплекс, вугільна промисловість. Поки що, наказ Міненерговугілля від 20.05.2015 № 305 “Про організацію робіт зі стандартизації у паливно-енергетичному комплексі” викликає більше запитань, ніж дає відповідей щодо продовження робіт із стандартизації в енергетиці України.

Список використаної літератури

1. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 31. — С. 1058.
2. Про порядок та терміни дії галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР : Постанова Кабінету міністрів України від 3 січня 2002 р. № 2 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 2. — Ст. 231.
3. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету міністрів України від 20 серпня 2005 р. № 788 // Офіційний вісник України. — 2005. — № 34. — Ст. 120.

Отримано 29.09.2015